

CPTED

Nusikalstamumo prevencija per aplinkos dizainą (CPTED) – tai tarpžinybinis nusikalstamumo užkardymo gyvenamojoje aplinkoje metodas, vykdomas pasitelkiant aplinkos dizaino ir miestų planavimo priemones. CPTED strategijos pagrįstos gebėjimu daryti įtaką pažeidėjo sprendimų priėmimo procesui, taip išvengiant nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų. Moksliniai tyrimai parodė, jog sprendimas nusikalsti ar ne, daugiau įtakojamas rizikos būti pagautam, nei pagundos gauti naudą. Padidinus šią riziką sumažinama nusikalstamumo tikimybė, tad CPTED strategijos ir yra pagrįstos išsivaizduojamos rizikos nustatyti nusikaltėlių ir jų sulaikyti vystymu.

CPTED dažniausiai taikomas gyvenamosiose bendruomenėse, tačiau gan plačiai naudojamas ir sveikatos įstaigose, mokyklose bei koledžuose (JAV, Kanadoje ir Australijoje), svarbiuose objektuose terorizmo prevencijai (JAV). CPTED rekomendacijos pagrįstos teorija, kad tinkamai suprojektuota ir veiksmingai panaudojama bei apstatyta aplinka gali sumažinti nusikalstamumą, nusikalstamumo baimę ir pagerinti gyventojų gyvenimo kokybę. Daugiau - http://en.wikipedia.org/wiki/Crime_prevention_through_environmental_design .

Pirmą kartą miesto aplinkos ir visuomenės saugumo sąveikos sąvoka buvo įvesta antropologės Jane Jacobs knygoje "Didžiųjų Amerikos miestų mirtis ir gyvenimas“, kuri paskelbta 1961 http://en.wikipedia.org/wiki/The_Death_and_Life_of_Great_American_Cities . Jane Jacobs teorija turi dvi pagrindines koncepcijas: 1) gatvės stebėjimas (pastatų įėjimas iš gatvės, langai su vaizdu į gatvę) yra svarbiausias saugumo veiksnys; 2) miestų saugumas priklauso nuo teritorinės tapatybės: asmuo gina ir gerbia jam priklausančią teritoriją. CPTED terminas ir jo paaiškinimas pirmąkart buvo suformuluotas C. Ray Jeffery 1971 m.

2003 m. patvirtintas Europos Standartas CEN/TR 14383-2 (former ENV 14383-2:2003) <https://standardsdevelopment.bsigroup.com/Home/Committee/50001843> .

2011 m. buvo patvirtintas ES Tarybos sprendimas Nr. 8094/11 (2011) skatinantis policiją remtis CPTED principais ir filosofija ES šalyse <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=LT&f=ST%208094%202011%20INIT> .

Pagrindiniai nusikalstamumo prevencijos taikant aplinkos dizainą principai:

1. Stebėjimas

Pagrindinis tikslas - "matyk ir būk matomas“. Mažiau tikėtina, kad asmuo nusikals, jeigu jis manys, kad kažkas jį pamatys tai darant. Naudojami įvairūs būdai: stebėjimo kameros, tiesioginis stebėjimas, patruliavimas kaimynijose, gatvės menas, ypatingai stebinčių praeivių žmonių piešiniai etc. Apšvietimas ir kraštovaizdžio stebėjimo prieinamumas taip pat yra labai svarbūs nusikaltimų prevencijoje per aplinkos dizainą.

2. Prieigos kontrolė

Natūralios prieigos kontrolė yra daugiau nei aukšta siena apsupta spygliuota viela. CPTED specialistai rūpinasi takais, tvoromis, apšvietimu, ženklais ir kraštovaizdžio tvarkymu kad

žmonėms ir transporto priemonėms būtų aiškūs, patogūs bei saugūs įėjimai/išėjimai bei įvažiavimai/išvažiavimai. Šio CPTED principo tikslas yra ne tiek atgrasyti įsibrovėlius, bet saugiai nukreipti žmonių srautus mažinant nusikalstamumo galimybę.

3. Teritorijų tvirtinimas

Šio principo tikslas - kurti ar padidinti privačios nuosavybės patrauklumą gyvenamose vietose panaudojant fizinį aplinkos dizainą, pavyzdžiui, grindinio tvarkymas, apželdinimo planavimas ir kelio ženklų įrengimas, kas leidžia gyventojams plėtoti individualiosios atsakomybės jausmą. Viešos vietos aiškiai atskiriamos nuo privačių. Potencialūs pažeidėjai suvokia šią kontrolę ir netenka drąsos veikti.

4. Priežiūra

CPTED ir "Sudaužyto lango teorija" įrodo, kad vienas sudaužytas langas, jei ignoruojamas, skatins ir kitus atvejus, kol galiausiai jie paplis visame kvartale. Apleistos ir prastai prižiūrimos nuosavybės gyvenamojoje aplinkoje duoda pagrindą nusikalstamoms veikloms klestėti. CPTED skatina rengti techninės teritorijų priežiūros planus, kurie padeda išsaugoti turto vertę ir padaryti jį saugesnį.

Daugelio šalių patirtis rodo, kad įgyvendinus pagrindinius CPTED principus padaromas efektyvus poveikis tiek nusikalstamumui, tiek ir nusikaltimų baimei. Šie principai yra plačiai naudojami teritorijų planavimo, statybos bei teritorijos priežiūros procesuose.

CPTED Lietuvoje

Paskutiniu metu Lietuvoje tik pradeda formotis pirmieji žingsniai CPTED link. 2012-2013 m. Kauno Technologijos universitete buvo įgyvendintas projektas „Erdvinė miesto struktūra ir gyventojų saugumas“ (vykdytojai Irina Matijošaitienė, Kęstutis Zaleckis, Inga Stankevičė, Jolita Sinkienė), kurio pagrindinis tikslas buvo nustatyti, kokie ryšiai sieja miesto erdvinę struktūrą (gatvių tinklo išplanavimą, viešųjų erdvių išdėstymą, žemės naudojimo būdą, funkcijas ir pan.) ir įvairias nusikalstamas veikas dešimtyje didžiausių Lietuvos miestų.

2014 m. vasarą buvo įgyvendintas dar vienas projektas „Nusikalstamumo Lietuvos miestuose tyrimas urbanistinio planavimo ir dizaino aspektais“ (projekto vadovė dr. Irina Matijošaitienė, KTU Architektūros ir urbanistikos katedros docentė), kurio metu buvo rasta priklausomybė tarp kai kurių nusikalstamų veikų ir tam tikrų miestų erdvių planavimo ir dizaino elementų, bei pateiktos rekomendacijos saugesniam miestui kurti. Tyrimas atliktas Kauno, Vilniaus ir Panevėžio miestuose. Irina Matijošaitienė yra sertifikuota CPTED specialistė (sertifikatas įgytas JAV Nacionaliniame nusikaltimų prevencijos institute). Taip pat viešasis saugumas Vilniaus mieste statistinių duomenų analizės ir žemėlapių perdengimo būdu buvo analizuojamas Vytauto Bielinško (Vilniaus Gedinimo Technikos universitetas) 2013-2014 m. straipsniuose.
